

การจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้น แก้วตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

Tonkeaw Temple local Museum's Management by Community participation

กัณพงศ์ เศรษฐจิตร¹ และสีปศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้นแก้ว ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษารูปแบบ สภาพปัญหา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่าพิพิธภัณฑ์ต้นแก้ว ตำบลเวียงยองตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2547 ในอาณาบริเวณวัดต้นแก้วโดยดำริของพระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว รองเจ้าคณะตำบลเวียงยอง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงยอง จัดตั้งโครงการ “ถนนสายวัฒนธรรม” โดยมุ่งประเด็นไปที่การอนุรักษ์วัฒนธรรม ล้านนา และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแต่ด้วยการบริการจัดการที่อยู่ในมือเจ้าอาวาสเพียงคนเดียว ทำให้พบปัญหาด้านการจัดการ ที่อาจทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์และสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน พบว่า ชาวบ้านในชุมชนเห็นว่า พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่นวัดเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำท้องถิ่นโดยเผยแพร่ความรู้ของวิถีชีวิตผู้คนในอดีตภายใต้บริบทของวัฒนธรรมล้านนา ควรต้องมีการบริหารจัดการโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งเรื่องของการจัดการภายในพิพิธภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักในสังคมต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์

¹ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50000 ประเทศไทย

² ดร.อาจารย์ประจำสาขาศิลปศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50000 ประเทศไทย

Abstract

This research aimed 1) to study the history of the museum of WatTon Kaew, Muang Lamphun 2) To study the problems and the involvement of participation of the community in managing the museum WatTon Kaew , MuangLamphun 3) to propose the museum of Wat Ton Kaew , MuangLamphun management process with participation of the community. The study revealed that the museum Ton Kaew, WiangYong was established in 2547 in the area of WatTonKaew. The abbotWiang Yong, President of Lamphun Provincial Administration Organization and President of TambonWiang Yong Administration Organization were established in "Street culture". This project focus on the conservation of Lanna culture and tourism industry. The management of museum are retain on abbot without community participatory, thatis not a sustainable way. The result of In-Depth Interview committee and interview villagers found that they value the museum is an invaluable source of knowledge; the local temple is a place of learning historical and local Lanna wisdom. Local museum should be managed by the community both museum management and public relation management.

Keywords: managing museum, participation of the community in managing the museum

บทนำ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วเป็นส่วนหนึ่งในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคลังสมอง ด้านอาชีพทางวัฒนธรรม ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านลานกีฬา ด้านสารสนเทศ และด้านพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2552 ได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วซึ่งอยู่ในความดูแลของพระครูไพศาล ธีระคุณ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดต้นแก้วเพียงผู้เดียวโดยขาดการมีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการพิพิธภัณฑ์จากคนในชุมชน ทำให้เกิดการโจรกรรมที่บ่อยครั้งอีกทั้งขาดสำนึกในเรื่องความสำคัญของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วเงินที่ใช้ในการบูรณะซ่อมแซมพิพิธภัณฑ์นั้นล้วนมาจากเงินบริจาคและเงินส่วนตัวของพระครูไพศาล ธีระคุณ ซึ่งทางพิพิธภัณฑ์นั้นมีอยู่ 3 ส่วน อันได้แก่ ผ้าโบราณ ตาลบัตรพัดยศ และเครื่องใช้ในอดีต เนื่องจากมีผู้ดูแลเพียงผู้เดียว จึงทำให้พิพิธภัณฑ์ต้องปิดตัวลงกลายเป็นที่เก็บของไปหนึ่งส่วนคือส่วนที่จัดแสดงตาลบัตรพัดยศซึ่งหากมีการดูแลและช่วยจัดการจากชุมชนก็จะสามารถเปิดได้ทั้งสามส่วนก็จะทำให้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วเป็นสถานที่ที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน อีกทั้งยังสามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยเน้นการทอดผ้าชายหากมีการบริหาร

จัดการที่ดี และได้รับความร่วมมือจากชุมชนจะทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักมีความเป็นระเบียบ สามารถพัฒนาการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ได้มากขึ้นดังนั้นจึงมีการศึกษาเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ทางความรู้ทั้งที่มาของพิพิธภัณฑ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้ทางเจ้าอาวาส กล่าวว่าตนเองไม่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์แต่อย่างไรทำให้การจัดวางในพิพิธภัณฑ์ นั้นเป็นไปอย่างหยาบ ๆ ไม่เป็นหมวดหมู่ ดังนั้นจึงมีความต้องการที่จะจัดการภายในพิพิธภัณฑ์ให้ มีระเบียบและเป็นหมวดหมู่มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึง ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ บ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และทำการศึกษารูปแบบ สภาพปัญหา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้วโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัด ลำพูน
2. เพื่อศึกษารูปแบบสภาพปัญหา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการดูแล พิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้วโดยกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ทำการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการ สัมภาษณ์ 2 แบบ คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลที่มีบทบาทในการบริหาร จัดการพิพิธภัณฑ์ได้แก่ เจ้าอาวาส และคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ได้แก่ มัคทายก และชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 3 คน และสัมภาษณ์ (Interview) ชาวบ้านในชุมชนอีก 8 คนเพื่อหาแนว ทางการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านวัดต้นแก้วอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้นแก้ว ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” นี้ มุ่งใช้แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นหลัก เพราะตระหนักถึงกระบวนการทำงานในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นสมบัติร่วมของชุมชน ที่ต้องการความร่วมมือ และพลังของชาวบ้าน อันจะสามารถจัดการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านต้นแก้วได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

อรอนงค์ ธรรมกุล (2539) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขัน และอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคล การมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์หรือสิ่งที่ผู้คนที่ต้องการมากที่สุดนั้นจะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น แสดงสิ่งที่ทำไปนั้นจะเกิดตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง ความแตกต่างระหว่างการมีส่วนร่วมกับการให้ความร่วมมือได้แก่ การมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่วนการที่คนอื่นหรือฝ่ายอื่นเข้ามาช่วยด้วยนั้นถือว่าเป็นการความร่วมมือ

สุกัญญา เรือนสอน (2543) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุม การใช้และการกระจายทรัพยากรในปัจจัยที่มีในสังคมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง

กุลแก้ว คล้ายแก้ว(2548) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ชุมชนหรือประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการวางแผน ดำเนินการ ปฏิบัติ และประเมินผลตลอดจนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแสดงบทบาทเพื่อตัดสินใจกระทำการอันเป็นประโยชน์สูงสุดให้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันอีกด้วย โดยมีเงื่อนไขเรื่องเพศ อายุ อาชีพ เป็นองค์ประกอบหลักที่ส่งผลให้กระบวนการตัดสินใจจะมีแนวโน้มไปในทิศทางใด

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้นแก้ว ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ได้ศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) ผู้มีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดต้นแก้ว ได้แก่ เจ้าอาวาส ทายก และคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน อีก 3 คน และสัมภาษณ์คนในชุมชนอีก 8 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. พิพิธภัณฑสถานตำบลเวียงยองตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2547 ในอาณาบริเวณวัดต้นแก้วโดยดำริของ พระครูไพศาลธีรคุณ เจ้าอาวาสวัดต้นแก้ว รองเจ้าคณะตำบลเวียงยอง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงยอง โดยการสนับสนุนของนายนิรันดร์ ดำเนินไพบูลย์นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนและนายมนู ศรีประสาธนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงยอง ได้จัดตั้งโครงการ “ถนนสายวัฒนธรรม” ถนนสายนี้มีจุดเริ่มต้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ข้ามสะพานท่าสิงพิทักษ์(ขัวมุง) ผ่านหน้าวัดต้นแก้ว โรงเรียนบ้านเวียงยอง ธรรมสถานดอนแก้วไปสิ้นสุดที่วัดพระยืน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้กันกันได้ โดยมุ่งประเด็นไปที่การอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยตั้งสมมติฐานว่าถ้ามีนักท่องเที่ยวมานมัสการพระบรมธาตุเจ้าหริภุญชัย ณ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร แล้วสามารถเดินข้ามขัวมุง (สะพานที่มีหลังคามุงครอบ) ชมพิพิธภัณฑสถานเวียงยอง ณ วัดต้นแก้ว ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยยอง ณบ้านเวียงยอง ไปสิ้นสุดกิจกรรมการไหว้พระ ณ วัดพระยืน โครงการนี้เป็นโครงการใหญ่ อันเป็นแผนพัฒนาเมืองลำพูนให้เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองตามลำดับนอกจากวิถีแห่งการดำรงชีวิตอันเรียบง่าย สงบงามแล้ว ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนที่นี่ก็มีความสำคัญไม่น้อยโดยเฉพาะในท่ามกลางสังคมเมืองที่เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วชาวบ้านเวียงยองยังคงอนุรักษ์ รักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวเมืองยองเอาไว้ เห็นได้จากเมื่อเข้าไปในวัดต้นแก้ว จะมีกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองของผู้สูงอายุบางคนยังเคยทำงานอยู่ในโรงทอผ้าของแม่ค้าแวน ไชยถวิลซึ่งเป็นโรงงานทอผ้าเก่าแก่ที่สุดของเมืองลำพูน ปัจจุบันทางกลุ่มทอผ้าผู้สูงอายุวัดต้นแก้วได้มีการทอผ้ายกเชิงผ้าไหมแกมผ้าลายดอก พิกุล หรือดอกแก้วอันเป็นที่มาของชื่อวัดคือ วัดต้นแก้ว ซึ่งถือเป็นลายผ้าเก่าแก่และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองลำพูน

ภายในพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นนี้เก็บรวบรวมสมณศักดิ์ พัดยศของเจ้าอาวาสต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมี พัดยศของเจ้าจักษุจักษุศักดิ์ เจ้าหลวงลำพูนที่ท่านนำมาถวายกฐินครั้งแรกของวัดต้นแก้วในโอกาสทำบุญอายุของเจ้าจักษุจักษุครบ 60 ปี เมื่อ พ.ศ.2478 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านชาวยอง วัดต้นแก้ว จึงถือเป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของชุมชนชาวไตลื้อที่อพยพมาจากเมืองยองไว้อย่างครบถ้วน ซึ่งหากเทียบเคียงก็คงคล้าย ๆ กับพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดเกต จ.เชียงใหม่ ที่คนรุ่นหลังจะได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของอดีตกาลแห่งชีวิตพันธุ์ไตลื้อที่นับว่ามีคุณค่าที่สุด ดังนั้น คณะกรรมการทุกฝ่ายจึงพิจารณาเห็นว่าพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเวียงยองของวัดต้นแก้ว มีโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่ที่ถูกต้อง ตามระบบของพิพิธภัณฑสถาน อีกทั้งภายในวัดต้นแก้วก็ยังมีเจดีย์เก่าองค์หนึ่ง อันเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ดั้งเดิม

สมควรที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเสริมสร้างความรู้ให้กับผู้ที่มาชมได้จริงได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 1,500,000 บาททำการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ตำบลเวียงยองขึ้น 1 หลัง สถาปัตยกรรมทรงไทยประยุกต์ แบ่งหมวดหมู่ของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ ไว้ดังนี้คือ หมวดพระพุทธรูปและพระพิมพ์โบราณ หมวดคัมภีร์โบราณ และพิบกระดาศ (สมุดไทย) โบราณ หมวดเครื่องมือเครื่องใช้ของผู้คนในชุมชน หมวดเครื่องนุ่งห่ม (ชาวไทยของมีฝีมือโดดเด่นเรื่องการทำผ้ามาก) ฉ.หมวดเบ็ดเตล็ด (แสดงประวัติความเป็นมาของชาวไทยอง)

สถานการณ์ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วนั้นยังไม่ถึงขั้นวิกฤตแต่ก็ควรได้รับการจัดการจากภายนอกกล่าวคือ ควรมีองค์กรหรือหน่วยงานเข้ามาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเพราะการที่อำนาจการจัดการภายในพิพิธภัณฑ์อยู่ในมือของเจ้าอาวาสเพียงผู้เดียวนั้นถือได้ว่าเป็นการจัดการที่เป็นไปตามความคิดของเจ้าอาวาสที่เจ้าอาวาสคิดว่าดีซึ่งยังไม่พอศักยภาพของการจัดการสามารถทำได้มากกว่านี้ทั้งนี้ก็ยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการความเป็นไปในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วแต่อย่างใดอีกทั้งชุมชนรอบข้างก็ไม่ได้มีส่วนช่วยในการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วเนื่องด้วยคนในชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่มีการกระตือรือร้นในการเข้ามาจัดการ หรือช่วยในการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว คิดแต่เพียงว่าหากมีปัญหาอะไรเจ้าอาวาสก็บอกเอง ถึงเวลานั้นค่อยเข้ามาช่วยจัดการได้ การจัดการจึงอยู่ภายใต้ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ชาวบ้านคอยทำตามคำสั่งของเจ้าอาวาสเท่านั้น ความเห็นขององค์กรต่าง ๆ นั้นคิดในแนวทางเดียวกันคือควรพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นแต่เนื่องด้วยมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณทำให้ไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการจัดการได้ทั้งนี้เนื่องด้วยพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วนั้นอยู่ในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนด้วยแต่เนื่องด้วยไม่มีงบประมาณที่จะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการทำให้องค์กรต่าง ๆ นั้นไม่สามารถเข้ามาช่วยจัดการได้ทำได้แต่เพียงปล่อยให้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วต้องดูแลตัวเองไป

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนได้ข้อคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อการจัดการแสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้ว ว่า พิพิธภัณฑ์แห่งนี้แหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่นวัดจัดเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำท้องถิ่นโดยเผยแพร่ความรู้ของวิถีชีวิตผู้คนในอดีตภายใต้บริบทของวัฒนธรรมล้านนา ผู้ที่มามีความสนใจต่างตระหนักได้ถึงคุณค่าของงานศิลปกรรมวัตถุต่าง ๆ รอบตัวและเกิดเป็นแรงบันดาลใจที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ให้อยู่สืบไป นอกจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดต้นแก้วได้สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่ผู้คนในท้องถิ่น ก่อเกิดความรัก ความหวงแหน และส่งผ่านความรู้สึกนี้ไปยังชนรุ่นหลักในอนาคตสืบไปจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์

พื้นบ้านวัดต้นแก้วตามความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนมองว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุดั้งเดิมไม่มีของใหม่หรือของที่สร้างขึ้นใหม่เป็นของเก่าที่มีคุณค่า มีของที่หลากหลายประเภทให้ศึกษาหาความรู้ สิ่งของบางอย่างเป็นของหายากมีเรื่องราวของคนในอดีตแฝงอยู่ บางอย่างเป็นของที่ผู้มาเยี่ยมชมรู้สึกสัมผัสได้ว่ามีอยู่จริงในอดีตเพราะเคยเห็นบรรพบุรุษตนใช้มาก่อน เมื่อได้กลับมาเห็นอีกครั้งก็เหมือนการรื้อฟื้นองค์ความรู้ในอดีต อีกหนึ่งจุดเด่นของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้คือความตั้งใจก่อสร้างรักษาของผู้ก่อตั้งนั่นคือเจ้าอาวาสวัดต้นแก้วเพราะท่านก่อตั้งและทุ่มเททำงานเพื่อพิพิธภัณฑสถานมีชื่อเสียงทำให้ผู้คนทั่วไปศรัทธาและนำของเก่ารวมถึงปัจจัยมาถวาย เพื่อประโยชน์ในการใช้ของจัดแสดงและนำไปจัดมาบำรุงพิพิธภัณฑสถาน

2. สภาพปัญหาของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วนั้นเกิดจากการจัดการของเจ้าอาวาสคือพระครูไพศาล ธีระคุณเพียงผู้เดียว ดังนั้นจึงทำให้มีข้อขาดตกบกพร่องอยู่มากจากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนทำให้ทราบว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ยังมีปัญหาหลายเรื่อง ที่ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีส่วนร่วมโดยชุมชนจึงจะจัดการได้ครบถ้วน ดังรายละเอียด คือ

1) ปัญหาเรื่องแสงสว่างในการจัดแสดงเนื่องจากภายในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วมีแสงสว่างไม่เพียงพอในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน เพื่อมองเห็นรายละเอียดต่าง ๆ จึงควรเพิ่มไฟหรือแสงสว่างภายในพิพิธภัณฑสถานเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน

2) ปัญหาเรื่องมัคคุเทศก์หรือเครื่องช่วยบรรยายภายในพิพิธภัณฑสถานเพราะพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วนั้นอยู่ในความดูแลของพระครูไพศาล ธีระคุณเพียงผู้เดียวซึ่งพระครูไพศาลไม่มีเวลาแนะนำความรู้ภายในพิพิธภัณฑสถานได้ตลอดเวลา ในช่วงที่เจ้าอาวาสหรือพระครูไพศาลไม่อยู่ก็จะไม่สามารถเปิดพิพิธภัณฑสถานให้เข้าชมได้ ดังนั้นจึงควรเพิ่มผู้นำชมพิพิธภัณฑสถานหรือเพิ่มอุปกรณ์หรือเครื่องที่สามารถช่วยให้สะดวกในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน

3) ขาดการประชาสัมพันธ์การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน อันเนื่องมาจากวัดต้นแก้วยังไม่เป็นที่รู้จักของคนส่วนใหญ่จึงมีผู้เข้าชมน้อย รายได้ที่เข้าพิพิธภัณฑสถานน้อย การบูรณะซ่อมแซมพิพิธภัณฑสถานเองก็เป็นไปได้ยาก ดังนั้นหากมีผู้คนรู้จักและเจ้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานมากขึ้นก็จะสามารถช่วยให้สะดวกในการเปิดพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วต่อไปทั้งนี้เพื่อเพิ่มโอกาสที่จะมีคนเข้ามาสนใจการทอผ้าที่จัดให้ทอกันภายในวัดอีกด้วย

4) การจัดหาวัสดุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถาน ที่ผ่านมาการจัดของภายในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้วนั้นอยู่ในความดูแลของเจ้าอาวาสพระครูไพศาลธีระคุณเพียงรูปเดียว ดังนั้นการการจัดของจึงเป็นไปตามความคิดของเจ้าอาวาสเท่านั้น ไม่ได้แบ่งเป็นสัดส่วนตามหมวดหมู่ให้นำสนใจ ผู้เข้าชมอาจรู้สึกสับสนหรือทำให้ขาดความสนใจที่ต่อเนื่อง

5) ปัญหาเรื่องการรักษาความปลอดภัยของพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากทางวัดต้นแก้วไม่มีระบบรักษาความปลอดภัยภายในวัดแต่อย่างใดจึงเป็นเหตุให้มีการโจรกรรมของหรือเงินบริจาคอยู่บ่อยครั้งดังนั้นการเพิ่มความปลอดภัยจึงเป็นสิ่งที่ทางวัดต้องจัดการอย่างเร่งด่วน

3. พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้ว ถือเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า จะสร้างการมีส่วนร่วมและพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ให้อยู่คู่กับชุมชนได้ ควรต้องจัดการทั้งหมด 5 ประเด็นสำคัญ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่

1) การจัดการพื้นที่พิพิธภัณฑ์ โดยการจัดของให้เป็นหมวดหมู่ น่าเยี่ยมชม มีการจัดแสงสว่างที่เพียงพอ จัดทางเดินให้ผู้เข้าชมเดินชมได้อย่างสะดวก และมีคู่มือการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เบื้องต้น เพื่อให้ความรู้กับผู้เข้าชม ถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

2) การจัดการบุคลากรในการนำชมพื้นที่ เนื่องจากเจ้าอาวาสเพียงผู้เดียวไม่สามารถจัดทัวร์นำชมพิพิธภัณฑ์ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังจะทำให้ความรู้ยู่ติดตัวเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียวจึงควรมีคนในชุมชน เด็ก หรือเยาวชนให้เรียนรู้ประวัติและเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์และฝึกหัดเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อีกทั้งติดตั้งเครื่องมือสำหรับช่วยบรรยายในบางจุด เช่น วีดิทัศน์ แผ่นพับ หรือหนังสือคู่มือพิพิธภัณฑ์ ร่วมด้วย เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมได้มากขึ้น

3) จัดระบบเพื่อรักษาความปลอดภัยของทรัพย์สินภายในพิพิธภัณฑ์ เพื่อป้องกันการโจรกรรม และเสริมสร้างจิตสำนึกคนในชุมชนให้หวงแหนสมบัติ และช่วยกันสอดส่องดูแลสมบัติในวัดและพิพิธภัณฑ์ด้วย

4) จัดให้ชุมชนได้นำสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าทอ งานจักสาน หรือของที่ระลึก ไปสกราด ภาพถ่ายพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ นำมาขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน แล้วจัดสรรเงินเพื่อบำรุงรักษาพิพิธภัณฑ์ด้วย

5) จัดประชาสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

บทสรุป

พิพิธภัณฑ์วัดต้นแก้วเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองยองที่บ้านเวียงยอง ชุมชนแห่งนี้ยังคงดำรงวิถีชีวิตของผู้คนชาวองที่สืบทอดต่อมาเมื่อราว 100 กว่าปี เอาไว้อย่างเหนียวแน่นภายในพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมสมณศักดิ์ พัดยศของเจ้าอาวาสต่าง ๆ

นอกจากนั้นยังมีพัทธของเจ้าจักษ์คำขจรศักดิ์ เจ้าหลวงลำพูนที่ท่านนำมาถวายกลิ่นครั้งแรกของ วัดต้นแก้วในโอกาสทำบุญอายุของเจ้าจักษ์คำขจรครบ 60 ปี เมื่อ พ.ศ.2478

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านชาวยอง วัดต้นแก้วจึงถือเป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของชุมชนชาวไตลื้อที่ อพยพมาจากเมืองยองไว้อย่างครบถ้วน ซึ่งหากเทียบเคียงก็คงคล้าย ๆ กับพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัด เกต จ.เชียงใหม่ ที่คนรุ่นหลังจะได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของอดีตกาลแห่ง ชิตพันธุไตลื้อที่นับว่ามีคุณค่าที่สุด

คณะกรรมการทุกฝ่ายพิจารณาเห็นว่าพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดต้นแก้ว มีโบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดหมวดหมู่ที่ถูกต้อง ตามระบบของพิพิธภัณฑสถาน อื่นทั้งภายในวัดต้นแก้วก็ยังมีเจดีย์เก่าองค์หนึ่ง อันเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ดั้งเดิม สมควรที่จะ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเสริมสร้างความรู้ให้กับผู้ที่มาชมได้จึงได้จัดสรร งบประมาณ จำนวน 1,500,000 บาททำการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานตำบลเวียงยองชั้น 1 หลัง สถาปัตยกรรมทรงไทยประยุกต์ แบ่งหมวดหมู่ของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ

โดยการวิจัยได้ข้อสรุปว่าเบื้องต้นชุมชนวัดต้นแก้วจะปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการ วัดต้นแก้วโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเบื้องต้นจะแบ่งหน้าที่ในอัตรา 70:30 คือเจ้าอาวาส มีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานในอัตราส่วน 70 ส่วนชาวบ้านและชุมชนจะ ดูแลในอัตราส่วน 30 ที่เหลือโดยจะเริ่มทดลองก่อนและจะมีการปรับสัดส่วนได้ในระยะต่อไป เมื่อเห็นทิศทางและผลของการปฏิบัติการจากแนวทางข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

กุลแก้ว คล้ายแก้ว. (2548). *การอนุรักษ์บ้านเรือนแพล้านน่านและการมีส่วนร่วมของชุมชน*.

วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุกัญญา เรือนสอน.(2543). *กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบกว๊านพะเยาในการป้องกันการ บุกรุกพื้นที่สาธารณะ*. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรอนงค์ ธรรมกุล.(2539). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.